

Możliwości rozwoju drobnych gospodarstw rolnych poprzez wykorzystanie rozwiązań spółdzielczych

Possibilities of small farms' development through the use of cooperative solutions

Marta Kawa, Wiesława Kuźniar

Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Ekonomii

Streszczenie. Urynkowienie produkcji rolnej spowodowało wiele problemów dla rozwoju drobnych gospodarstw rolnych funkcjonujących na obszarach wiejskich i podmiejskich, które często mają problem ze sprzedażą żywności wyprodukowanej we własnym gospodarstwie. Drobne gospodarstwa rolne z racji niewielkiej skali produkcji zmuszone są korzystać z pośrednictwa w zaopatrzeniu w środki produkcji i w zbyciu swej produkcji. Jednym z rozwiązań proponowanych dla tych gospodarstw jest zrzeszanie się i wspólne rozwiązywanie problemów. Współpraca rolników może przybierać różne formy organizacyjno-prawne, jednak najbardziej rozpoznawalną i historycznie ugruntowaną wśród producentów rolnych jest kooperacja w ramach spółdzielni. Poprzez spółdzielnie drobni producenci rolni będą mogli zaopatrywać się w środki produkcji po korzystnych cenach i sprzedawać swoje produkty bezpośrednio konsumentom. Zakres wspólnych inicjatyw wśród drobnych gospodarstw rolnych, które produkują na niewielką skalę, jest marginalny. Dlatego należy wykorzystać rozwiązania spółdzielcze, które mogłyby przyczynić się do rozwoju tych właśnie gospodarstw. Obecnie drobne gospodarstwa rolne funkcjonujące na obszarach wiejskich i podmiejskich mają ogromne możliwości, jeśli chodzi o zbyt artykułów rolnych prosto z gospodarstw poprzez sprzedaż bezpośrednią produktów rolniczych z gospodarstwa konsumentowi końcowemu. Głównym celem opracowania jest określenie, jakie możliwości rozwoju daje właścicielom drobnych gospodarstw rolnych współpraca w ramach spółdzielni.

Słowa kluczowe: drobne gospodarstwa rolne • współpraca • spółdzielnie

Abstract. The marketization of agricultural production has caused many problems for the development of small farms operating in rural and suburban areas which often have problems with sale of food produced on their own farms. Small farms due to their small scale of production are forced to use intermediaries in the supply of means of produc-

tion and in the sale of their production. One of the solutions proposed for these farms is associating and joint problem solving. Farmers' cooperation may take various organizational and legal forms, however, the most recognizable and historically established among agricultural producers is cooperation within the co-operative. Co-operatives will allow small-scale agricultural producers to source their means of production at affordable prices and sell their products directly to consumers. The range of joint initiatives among small farms that produce on a small scale is marginal. Therefore, cooperative solutions that could contribute to development of these farms should be used. At present, small farms operating in rural and suburban areas have great opportunities when it comes to selling agricultural goods from farms, through direct selling of farm products to final consumers. The main objective of the study is to determine which development opportunities can be given to small farms owners by co-operatives.

Keywords: small farms • cooperation • co-operatives

Wstęp

W krajach Unii Europejskiej tematyka dotycząca drobnych gospodarstw rolnych jest uznawana za istotną. Wynika to z dbałości o odpowiednie kształtowanie przestrzeni i krajobrazu, tworzenie miejsc odpoczynku i turystyki, jak również przeciwdziałanie zmianom klimatycznym i oczyszczanie powietrza (Sroka, 2013). Drobne gospodarstwa rolne mają wręcz historyczną tradycję w polskiej gospodarce, nie zawsze jednak były doceniane, współcześnie odgrywają znaczącą ekonomiczną i społeczną rolę.

Funkcjonowanie drobnych gospodarstw rolnych zapewnia bezpieczeństwo żywnościowe przede wszystkim dla mieszkańców wsi oraz miast i aglomeracji. Postępujący proces degradacji środowiska naturalnego, szczególnie wokół dużych miast i rozbudowujących się aglomeracji spowodował wzrost zainteresowania problematyką zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich oraz funkcjonowaniem drobnych gospodarstw rolnych. Aby zapewnić sprawność ekonomiczną i społeczną tym gospodarstwom, konieczne jest wsparcie umożliwiający i zachęcający producentów do tworzenia spółdzielni rodzinnych gospodarstw rolnych.

Spółdzielnie małych gospodarstw rolnych zapewniają lepszy dostęp do zasobów, usług, szkoleń w zakresie podnoszenia poziomu jakości produkcji żywności, przyczyniają się również do redukcji kosztów transakcyjnych, zapewniają wspólny marketing oraz tworzą nowe miejsca pracy, co jest szczególnie ważne na obszarach wiejskich.

Spółdzielnie odgrywają znaczącą rolę w zakresie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich i podmiejskich. W przypadku funkcjonowania drobnych gospodarstw rolnych szczególnie ważne jest stworzenie aktywnego i rozwijającego się obszaru wiejskiego. Okazuje się, jak pisze Zegar (2012), że eliminacja rodzinnych gospodarstw rolnych powoduje osłabienie żywotności miejscowości wiejskich oraz małych miast, które funkcjonują w symbiozie z tymi gospodarstwami. Małe gospodarstwa mogą świadczyć usługi np. agroturystyczne dla mieszkańców miast oraz prowadzić sprzedaż bezpośrednią produktów z gospodarstwa.

Spółdzielnie odgrywają ważną rolę w rozwoju ekonomicznym i społecznym oraz w tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy (Wyrzykowska, 2014). Szczególnie dużą rolę powinny odgrywać spółdzielnie socjalne, które mają za zadanie aktywizację zawodową

osób mających trudności ze znalezieniem pracy, a zwłaszcza te działające na obszarach wiejskich i podmiejskich.

Materiał i metody

Głównym celem opracowania jest określenie, jakie możliwości rozwoju daje właścicielom drobnych gospodarstw rolnych współpraca w ramach spółdzielni. W artykule wykorzystano metodę krytycznej analizy literatury przedmiotu. Część prezentowanych danych zaczerpnięto z Bazy Danych Krajowej Rady Spółdzielczej. W opracowaniu wykorzystano publikacje naukowe zwarte oraz ciągłe. Zakres czasowy analizy dotyczy okresu po zmianie systemu gospodarczego. Obejmuje lata 1988–2015, w których przedstawiono zmianę liczby spółdzielni wiejskich w Polsce. Rodzaje podmiotów spółdzielczych, które były brane pod uwagę to: spółdzielnie zaopatrzenia i zbytu „Samopomoc chłopska”, spółdzielnie mleczarskie, spółdzielnie ogrodniczo-pszczelarskie, rolnicze spółdzielnie produkcyjne, spółdzielnie kółek rolniczych, banki spółdzielcze, grupy producentów rolnych.

Funkcje ekonomiczne i społeczne drobnych gospodarstw rolnych w Polsce

Szacuje się, że na świecie funkcjonuje prawie 530 milionów gospodarstw rolnych. W tym ponad 85% ma obszar poniżej 2 ha użytków rolnych, prawie 12% posiada powierzchnię od 2 do 10 ha, a tylko 0,4 powyżej 100 ha (Halamska, 2014). W Polsce w 2012 roku funkcjonowało 1 456 402 gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych, w tym gospodarstwa o powierzchni poniżej 2 ha stanowiły 19,7%, natomiast łącznie gospodarstwa poniżej 5 ha stanowiły 52,1% ogółu gospodarstw rolnych (Żmija i Szafrąńska, 2015). Ze względu na skalę działania drobne gospodarstwa rolne mają ogromne znaczenie w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego dla ludności wsi oraz miast. Mają większe możliwości elastycznego reagowania na zmiany zapotrzebowania na rynku oraz preferencje konsumentów, są mniej podatne na zagrożenia związane np. z epidemią grypy niż duże farmy. Pełnią również wiele ważnych funkcji ekonomicznych i społecznych.

Powszechnie znane zadania gospodarstw rolnych są związane z produkcją rolniczą i ekonomicznym wymiarem funkcjonowania rodzin rolniczych. Jednak ważne są także aspekty ekologiczne, przestrzenne, środowiskowe, społeczne i kulturowe (Michalska, 2012).

Obecnie wybrani autorzy wskazują, że funkcjonowanie drobnych gospodarstw rolnych wynika z konieczności pełnienia przez nie, nie tylko i wyłącznie funkcji produkcyjnych, lecz przede wszystkim społecznych.

Jedną z ważnych funkcji społecznych, która jest realizowana od początku istnienia małych gospodarstw rolnych, jest obrona przed ubóstwem i wykluczeniem społecznym (Żmija i Czekaj, 2014). Produkcja uzyskiwana z gospodarstwa pozwala na zaspokojenie podstawowych potrzeb żywieniowych dla wszystkich osób wchodzących

w skład gospodarstwa domowego rolnika. Umożliwia także uzyskiwanie dochodu ze sprzedaży występujących okresowo nadwyżek produkcji. Zdaniem Musiała (2013) posiadanie kilku hektarów użytków rolnych i własnego domu daje ogromne poczucie bezpieczeństwa. W regionach o wysokim bezrobociu gospodarstwa rodzinne nie tylko dają możliwość objęcia się przez rolnika preferencyjnym systemem ubezpieczeń społecznych w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, lecz także są gwarantem bezpieczeństwa żywnościowego rodziny.

Dużą szansą dla poprawy sytuacji ekonomicznej drobnych gospodarstw rolnych jest obecnie możliwość sprzedaży bezpośredniej poprzez rolniczy handel detaliczny, przy czym aby ją prowadzić, należy spełnić szereg warunków: surowce wykorzystywane do produkcji lub bezpośrednio sprzedawane powinny pochodzić w większości z gospodarstwa rolnego rolnika, który tą sprzedaż prowadzi, produkty powinny być wytwarzane przez rolnika bądź członków jego rodziny i nie może on przy tym zatrudniać pracowników do przygotowania bądź obróbki sprzedawanej żywności (www.wetgiw.gov.pl/handel). Żywność może być również sprzedawana do sklepów, placówek zbiorowego żywienia, stołówek szkolnych, a także w ramach agroturystyki i przez Internet. Pomocne w prowadzeniu opisanych form sprzedaży mogą być rozwiązania spółdzielcze, np. spółdzielnie socjalne.

Ważnym zadaniem stawianym przed drobnymi gospodarstwami rolnymi jest opieka nad dziećmi i osobami starszymi. Pewnym rozwiązaniem tego problemu jest możliwość tworzenia odpowiednich placówek na obszarach wiejskich. Rolnicy również mogą się włączyć w proces tworzenia takich placówek, a pomocne dla nich może się okazać wykorzystanie doświadczeń spółdzielczych. Szczególnie osoby bezrobotne miałyby duże szanse na utworzenie spółdzielni socjalnej, która mogłaby prowadzić przedszkola, opiekę nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi. Zdaniem Suchoń (2013) spółdzielnie socjalne są szczególnie potrzebne na wsi, gdzie bezrobocie jest bardzo wysokie, a możliwości udzielenia pomocy osobom wykluczonym, niepełnosprawnym i w podeszłym wieku są ograniczone w porównaniu z obszarami miejskimi.

Ważnym aspektem funkcjonowania drobnych gospodarstw rolnych jest tworzenie sielskiego krajobrazu wsi poprzez utrzymanie tradycyjnego modelu prowadzenia gospodarstwa rolnego. Dzięki temu podtrzymuje się różnorodność krajobrazu i zwiększa atrakcyjność turystyczną regionu. Aby zachować tradycyjny krajobraz polskiej wsi, można tworzyć spółdzielnie, które będą zajmowały się utrzymaniem rzemiosła, w tym artystycznego, będą dbać o odnawianie wsi poprzez odpowiednie budownictwo oraz świadczyć usługi remontowe, projektowe, architektoniczne i inne.

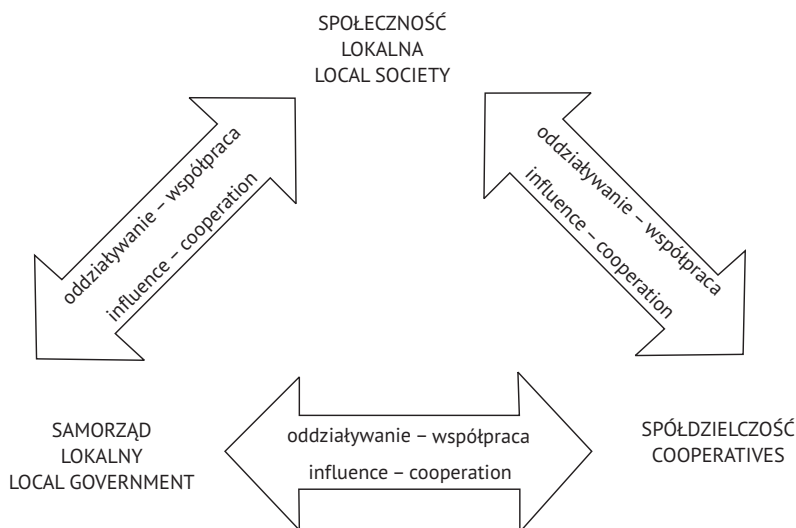
Kolejną ważną funkcją realizowaną przez drobne gospodarstwa rolne jest ochrona środowiska naturalnego. Małe obszarowo gospodarstwa wpływają na ochronę bioróżnorodności ekosystemów rolnych, wykorzystując ekstensywne metody produkcji. Ornitolodzy doceniają rolę drobnych gospodarstw rolnych, w których występuje mniejsze zagęszczenie zwierząt, zużywają mniejsze ilości środków ochrony roślin oraz nawozów (www.birdlife.org). Pola oddzielone naturalnymi granicami, takimi jak krzewy, trawy sprzyjają osiedlaniu się ptaków, przyczyniając się do zachowania bioróżnorodności i atrakcyjności terenu.

Rola spółdzielni jako formy integracji społeczności lokalnej

Zmieniające się uwarunkowania społeczne i ekonomiczne powodują wiele problemów związanych z funkcjonowaniem i rozwojem społeczności lokalnej oraz spółdzielczości.

Liberalizacja życia gospodarczego, postęp techniczno-organizacyjny, ewolucja zachowań konsumentów powodują, że rynki krajowe, regionalne i lokalne stają się coraz bardziej zmienne (Brodziński, 2014).

Zjawiska te stawiają przed spółdzielniami wiele wyzwań. Wiele problemów, z którymi borykają się mieszkańcy oraz drobne gospodarstwa rolne, jest możliwe do rozwiązania poprzez współdziałanie na szczeblu lokalnym. Jednak ważne jest, aby społeczność lokalna, samorząd lokalny, członkowie spółdzielni, właściciele drobnych gospodarstw rolnych włączyli się i zaangażowali w rozwiązywanie tych problemów (ryc. 1).

Ryc. 1. Współpraca na szczeblu lokalnym

Fig. 1. Co-operation at local level

Źródło: Opracowanie własne

Source: Author's study

Spółeczność lokalna, w tym szczególnie drobne gospodarstwa rolne, które przy wsparciu samorządu lokalnego tworzą spółdzielnie, przyczyniają się do integracji społecznej, poprawy dobrostanu społecznego, spójności terytorialnej. Poprzez współdziałanie można osiągnąć silniejsze poczucie wspólnoty i tożsamości, co może zainspirować do współpracy przy wielu inicjatywach i projektach lokalnych.

Spółdzielcze formy integracji społeczności lokalnych będą mogły się rozwijać, w sytuacji gdy:

- obszar wiejski czy podmiejski zachowa swą atrakcyjność jako miejsce zamieszkania i pracy,
- wykwalifikowani młodzi ludzie pozostaną na obszarach wiejskich,
- zdolność do innowacji znajdzie akceptację i uznanie społeczne,
- przedsiębiorczość oparta na wspólnej formie działania będzie bazować na potencjale lokalnych zasobów,
- zostaną utworzone instytucje doradcze i edukacyjne, służące rozwojowi grupowych przedsięwzięć (Czternasty, 2013).

Wspólne działania mogą przybierać różne formy, można założyć spółdzielnię socjalną prowadzącą sklepik, w którym będą sprzedawane przetworzone produkty, żywność z domowej produkcji rolników. Można również otworzyć stołówkę, z której będą mogły korzystać osoby starsze, czy sklep Internetowy, który będzie się zajmował sprzedażą żywności. Takie inicjatywy mogą przyczynić się do rozwoju danego regionu. Drobni rolnicy będą mogli uzyskać dodatkowy dochód, społeczność lokalna, szczególnie osoby bezrobotne, niepełnosprawne będą miały szansę na znalezienie zatrudnienia. Ważne jest również wsparcie ze strony samorządu lokalnego, który może być współzałożycielem spółdzielni socjalnej.

Umocnianie i rozwój spółdzielczości wiejskiej leży nie tylko w interesie rolników i konsumentów, lecz przede wszystkim społeczności lokalnej i całego państwa. Aby spółdzielczość wzmocniła swoją rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym, konieczne są zmiany w prawodawstwie spółdzielczym, wszechstronna edukacja na temat tej formy działalności oraz stworzenie mechanizmów umożliwiających spółdzielniom łatwiejsze pozyskanie kapitału na rozwój (Kata, 2014). Skuteczność grup i społeczeństw do podejmowania działań zbiorowych przekłada się na rezultaty ekonomiczne, osiągnięty poziom dobrobytu, a także spójność społeczną (Ostrom i Ahn, 2007). Okazje do podejmowania działań zbiorowych występują w sytuacji pojawienia się wielu problemów społecznych i ekonomicznych (Grodzicki, 2015).

Spółdzielczość jako forma zbiorowej zaradności umożliwiła społecznościom lokalnym utrzymanie aktywności społeczno-gospodarczej. Zapobiega ubóstwu, marginalizacji i wykluczeniu społecznemu.

Problemy, rozwój i funkcjonowanie spółdzielni

Doświadczenie z lat 1989–2016 wskazuje, że wiele tradycyjnych spółdzielni wiejskich ma problemy z przystosowaniem się do warunków gospodarki rynkowej oraz znalezieniem rozwiązań, które pozwoliłyby nie tylko na ich dalsze trwanie, lecz także rozwój.

Jak pisze Brodziński (2014), jeśli spółdzielnie wiejskie mają przetrwać, potrzebują dobrze przemyślanego wsparcia ze strony swoich członków, lokalnych społeczności, samorządów lokalnych oraz samorządów spółdzielczych. Wskazując na problemy spółdzielczości obszarów wiejskich, nie można zapominać, że jest wiele spółdzielni, które potrafiły odnaleźć się w nowej rzeczywistości i umocnić własną pozycję na rynku. Są to na przykład banki spółdzielcze czy spółdzielnie mleczarskie. Zmianę liczby spółdzielni wiejskich w Polsce w latach 1988–2015 przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Liczba spółdzielni wiejskich w Polsce w latach 1988–2015
Table 1. Number of rural cooperatives in Poland in 1988–2015

Wyszczególnienie Specification	Lata / Years			2015 / 1988 (w %)
	1988	2008	2015	
Spółdzielnie zaopatrzenia i zbytu „Samopomoc chłopska” Supply and sale cooperatives „Peasant self-help”	1912	1345	1119	58,5
Spółdzielnie mleczarskie Dairy cooperatives	323	169	140	43,3
Spółdzielnie ogrodniczo-pszczelarskie Horticultural and apicultural cooperatives	140	90	51	36,4
Rolnicze spółdzielnie produkcyjne Agricultural production co-operatives	2089	806	698	33,4
Spółdzielnie kółek rolniczych Cooperatives of farm wheels	2006	652	526	26,2
Banki spółdzielcze Cooperative banks	1663	579	562	33,8
Inne spółdzielnie (w tym grupy producentów rolnych) Other cooperatives (including groups of agricultural producers)	101	105	388	384,2
Ogółem Total	8234	3746	3484	42,3

Źródło: Opracowano na podstawie danych Krajowej Rady Spółdzielczej
 Source: Prepared on the basis of the data of the National Co-operative Council

Liczba spółdzielni wiejskich w latach 1988–2015 zmniejszyła się o ponad 57%. Największy spadek odnotowano w branży spółdzielni kółek rolniczych, których liczba zmniejszyła się o ponad 73%. Natomiast wzrost liczby spółdzielni nastąpił w zakresie grup producentów rolnych, których liczba wzrosła niemal czterokrotnie.

Organizowanie się rolników w spółdzielcze grupy producentów może mieć istotny wpływ na rozwój gospodarczy wspólnot lokalnych, prowadząc do poprawy sytuacji materialnej mieszkańców obszarów wiejskich (Płoski, 2014).

W Polsce wiele istniejących spółdzielni ciągle walczy o utrzymanie się na rynku. W działalności spółdzielni należy uwzględnić interesy członków, użytkowników, pracowników, konsumentów oraz całej społeczności lokalnej. Korzyści osiągnięte przez producentów rolnych w ramach współpracy ze spółdzielnią to przede wszystkim:

- osiągnięcie korzystniejszej pozycji na rynku,
- zwiększanie możliwości zbytu produkcji z własnych gospodarstw rolnych poprzez wspólny marketing,
- zapewnienie korzystnych źródeł zaopatrzenia w środki do produkcji rolnej,

- elastyczne dostosowanie produkcji do potrzeb rynku,
- ograniczenie ryzyka produkcyjnego,
- zwiększenie własnych dochodów (Brodziński, 2014),
- dostęp do informacji rynkowej, która umożliwia dostosowanie produkcji do oczekiwań odbiorców pod względem asortymentu, jakości, ilości i sposobu przygotowania do sprzedaży,
- dostęp do informacji technologicznej i ekonomicznej (Boguta i in., 2014).

Producenci poprzez wspólne działania marketingowe mogą propagować własne marki, zwracać uwagę na to, że oferują dobrą jakościowo żywność, zapewniać różnorodność produktów, wskazywać wyjątkowe cechy produktów. Spółdzielczość jest najbardziej korzystną formą zrzeszenia się dla drobnych gospodarstw rolnych, dającą możliwość rozwoju tych gospodarstw.

Spółdzielnie rolnicze można podzielić na dwa zasadnicze rodzaje (*Pomocna dłoń...*, 2013):

- 1) spółdzielnie produkcyjne, które posiadają wspólny sprzęt, bądź razem zarządzają wspólnymi gruntami,
- 2) spółdzielnie usługowe, które wspierają członków, zaopatrując ich w środki produkcji rolnej lub zapewniając wspólną dystrybucję i marketing produktów. Jednym ze szczególnych rodzajów spółdzielni usługowej jest spółdzielnia negocjująca, której rola polega na prowadzeniu negocjacji z innymi przedsiębiorstwami, w celu uzyskania lepszych warunków handlowych dla swoich członków.

Zakładanie spółdzielni negocjujących w Polsce przez drobne gospodarstwa rolne zwiększyłyby siłę przetargową poszczególnych gospodarstw w całym łańcuchu dostaw żywności oraz umożliwiło osiągnięcie korzyści skali wynikających ze współpracy. Ponadto reagując na wymagania konsumentów, którzy są coraz częściej zainteresowani pochodzeniem żywności, można nawiązać długotrwałe relacje z nabywcami, zapewniając wysoką jakość i bezpieczeństwo dostarczanej żywności oraz innowacje produktów.

Spółdzielczość w Polsce nadal odgrywa marginalną rolę, jeśli chodzi o zrzeszenie się drobnych gospodarstw rolnych. Współpraca producentów ma ogromne znaczenie, czego przykładem są producenci z wielu krajów UE (Francja, Anglia), którzy tworzą zróżnicowane krótkie łańcuchy dostaw, dostosowane do potrzeb lokalnego rynku. Najczęściej krótkie łańcuchy dostaw obejmują sprzedaż bezpośrednią z gospodarstwa rolnego w punktach sprzedaży przy gospodarstwie. Producenci tworzą również portale internetowe, „obwoźne sklepy”, kawiarnie oraz odpowiadają za bezpośrednie zaopatrzenie dla gastronomii w sektorze publicznym.

Przykładem dobrych praktyk może być spółdzielnia Peasant Evolution Producers Co operative w Anglii, którą założyli drobni producenci. Początkowo zajmowała się organizowaniem, tworzeniem i rozwojem krótkich łańcuchów dostaw poprzez sprzedaż produktów bezpośrednio konsumentom, restauracjom i punktem sprzedaży detalicznej. Następnie zbudowała wielofunkcyjny zakład przetwórczy. Utworzono również mobilną kawiarnię oraz gastronomię i prowadzono uliczną sprzedaż żywności. Co ciekawe, lokalne obszary wiejskie obsługuje mobilny sklep (www.peasantevolu-

tion.co.uk). Ponadto spółdzielnia promuje rolnictwo ekologiczne i zrównoważone zarządzanie gruntami, rzemiosło wiejskie i zdrową lokalną kuchnię. Jest to doskonały przykład tego, jak mogą wspólnie wspierać się i rozwijać drobne gospodarstwa rolne, który należałoby propagować na gruncie polskim.

W krajach UE w środowisku wiejskim zakładane są spółdzielnie, które powstają w różnych obszarach działania, i są to np.:

- spółdzielnie wytwarzające energię z odnawialnych źródeł energii (biogazowanie, energia wiatrowa, wodna, z biomasy, energia słoneczna).
- spółdzielnie do sprzedaży bezpośredniej ekologicznych produktów rolnych, wyprodukowanych w gospodarstwach członków spółdzielni,
- spółdzielnie oferujące usługi agroturystyczne, organizowanie wycieczek, promowanie piękna krajobrazu,
- spółdzielnie oferujące usługi w zakresie szkoleń dla ludności, prowadzenia działalności kulturalno-oświatowej,
- spółdzielcze przedszkola zakładane przez mieszkańców gmin, w których brak takich placówek,
- spółdzielnie opieki nad osobami starszymi, niepełnosprawnymi oraz osobami w trudnej sytuacji życiowej,
- spółdzielnie opieki zdrowotnej, na obszarach, na których zaczyna brakować ośrodków zdrowia lub lekarzy,
- spółdzielnie usługowe i handlowe różnego typu (Boguta i in., 2014).

Zdaniem Katy (2016) w warunkach gospodarki rynkowej spółdzielczość ma do zrealizowania wiele funkcji i zadań, które są trudne do zastąpienia przez inne podmioty gospodarcze czy struktury organizacyjne.

Podsumowanie

Postępujący proces degradacji środowiska naturalnego spowodował zainteresowanie problematyką zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich oraz funkcjonowaniem drobnych gospodarstw rolnych. W wielu krajach UE, również w Polsce, zaczęto doceniać rolę drobnych gospodarstw rolnych. Aby zapewnić sprawność ekonomiczną i społeczną dla tych gospodarstw, konieczne jest jednak wsparcie umożliwiające i zachęcające producentów do zrzeszania się i tworzenia spółdzielni. Drobne gospodarstwa rolne pełnią ważne funkcje ekonomiczne oraz wiele funkcji społecznych. Mimo częstej krytyki przez różne instytucje w Polsce drobnych gospodarstw, w której za główną ich wadę uważa się niższą efektywność ekonomiczną, okazuje się, że są one jednak niezbędne do zapewnienia m.in. bezpieczeństwa żywnościowego dla mieszkańców wsi oraz miast. Społeczne poparcie w zakresie pełnionych funkcji produkcyjnych i społecznych przez drobne gospodarstwa rolne jest najlepszym uzasadnieniem ich istnienia i konieczności wsparcia ze strony instytucji państwowych. Ogromną szansą rozwoju drobnych gospodarstw rolnych obecnie jest możliwość sprzedaży bezpośredniej żywności z domowej produkcji rolników, co pozwoli na zwiększenie zysków rolników

i poprawę ich efektywności ekonomicznej. Tym bardziej, że coraz częściej konsumenci poszukują żywności, która pochodzi ze znanego źródła, do którego mają zaufanie. Jednak nie każdy rolnik dysponuje odpowiednimi warunkami i umiejętnościami, aby taką sprzedaż prowadzić. Dlatego, aby umożliwić rozwój tym gospodarstwom, biorąc przykład z krajów UE, rolnicy powinni zrzeszać się, tworząc spółdzielnie. W Polsce nie wykorzystuje się spółdzielczych form gospodarowania w wielu obszarach, w których funkcjonują spółdzielnie w Europie i na świecie. Daje to potencjalnym członkom spółdzielni – w tym właścicielom drobnych gospodarstw rolnych – olbrzymie możliwości działania i dalszego rozwoju.

Bibliografia

- Boguta, W., Gumowski, Z., Martynowski, M., Piechowski, A. (2014). *Spółdzielczość wiejska jako jedna z głównych form wspólnego gospodarczego działania ludzi*. Warszawa: Krajowa Rada Spółdzielcza.
- Brodziński, M.G. (2014) *Oblicze polskiej spółdzielczości wiejskiej geneza – rozwój – przyszłość*. Warszawa: Wydawnictwo FREL.
- Czternasty, W. (2013). *Determinanty rozwoju spółdzielczości w różnych warunkach ekonomiczno-społecznych*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Grodzicki, M.I. (2015). Dlaczego grupom udaje się podejmować działania? Przedstawienie teorii działań zbiorowych Elinor Ostrom. *Ekonomia Społeczna*, 1, 66–78, doi: 10.15678/ES.2015.1.05.
- Halamska, M. (2014). Współczesne rolnictwo rodzinne: polimorficzna rzeczywistość i mity. *Wieś i Rolnictwo*, 2(159), 25–46.
- Kata, R. (2014). Rola spółdzielczości w rozwoju społeczno-gospodarczym Euroregionu Karpackiego (s. 68–81). W: B. Grzebyk, A. Walenia (red.), *Przyrodnicze i społeczno-ekonomiczne uwarunkowania rozwoju obszarów przygranicznych Polski i Słowacji*. Rzeszów: Wydawnictwo Oświatowe FOSZE.
- Kata, R. (2016). Spółdzielczość w Polsce na tle innych krajów Unii Europejskiej – stan i współczesne wyzwania. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, 9, 67–86.
- Michalska, S. (2012). Społeczny wymiar funkcjonowania drobnych gospodarstw rolnych. *Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych*, 1, 85–93.
- Musiał, W. (2013). Problemy ekonomiczne gospodarstw małych i ich oczekiwania wobec reformy WPR 2014–2020 (s. 14–28). W: J. Żmija, C. Alexandri, A. Czyżewski, K. Górlach, A. Kaleta, M. Kłodziński, J. Kozari, S. Sorys, S. Urban, F. Vanni, J. Wilkin, J. Zegar (red.), *Problemy społeczne i ekonomiczne drobnych gospodarstw rolnych w Europie*. Kraków.
- Ostrom, E. Ahn, T.K. (2007). The meaning of social capital and its link to collective action. *Workshop in Political Theory and Policy Analysis Working Paper*, W07–19.
- Płosiński, R. (2014). Spółdzielcze Grupy Producentów Rolnych jako podmioty ekonomii społecznej. *Ekonomia Społeczna*, 2, 48–57.
- Pomocna dłoń – Rola spółdzielni na całym świecie. (2013). Przegląd Obszarów Wiejskich UE nr 17. *Publikacja Europejskiej sieci na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich*.
- Sroka, W. (2013). Rolnictwo i gospodarstwa rolne w miastach znaczenie i zakres zjawiska. *Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu. Roczniki Naukowe*, XV, 3, 317–322.
- Suchoń, A. (2013). Zasady organizowania i funkcjonowania spółdzielni socjalnych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w świetle regulacji prawnych w Polsce. *Journal of Agribusiness and Rural Development*, 3(29), 1–14.

- Wyrzykowska, B. (2014). Polski sektor spółdzielczy w latach 2001–2011. *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, 105, 5–16.
- Zegar, J.S. (2012). Rola drobnych gospodarstw rolnych w procesie społecznie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. *Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych*, 1, 129–148.
- Żmija, J., Czekaj, M. (2014). Społeczny charakter drobnych gospodarstw rolnych. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego*, 14(29), 2, 269–278.
- Żmija, J., Szafrńska, M. (2015). Społeczne i ekonomiczne aspekty funkcjonowania drobnych gospodarstw rolnych w Polsce. *Więź i Rolnictwo*, 1, 155–165.
- www.birdlife.org/eu/pdfs/ATF_brief_2008_CAP_in_NMS.pdf
- www.peasantevolution.co.uk
- www.wetgiw.gov.pl/handel-eksport-import/rolniczy-handel-detaliczny

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 23.07.2018

Do cytowania – For citation:

Kawa, M., Kuźniar, W. (2018). Możliwości rozwoju drobnych gospodarstw rolnych poprzez wykorzystanie rozwiązań spółdzielczych [Possibilities of small farms' development through the use of cooperative solutions]. *Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych – Problems of Small Agricultural Holdings*, 2, 27–37. doi: <http://dx.doi.org/10.15576/PDGR/2018.2.27>